

11. Ківалов С.В. Закон України про державну службу : наук.-практичн. коментар / Ківалов С.В., Біла Л.Р. – О.: Фенікс, 2007. – 316 с.
 12. Письменна І.І. Система принципів державної служби України в сучасних умовах суспільного розвитку / І.І. Письменна // Вісник Академії митної служби України. Серія: «Державне управління». – 2011. – № 2(5). – С. 144-151.
 13. Про державну службу : Закон України від 16.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
 14. Про державну службу : Закон України від 17.11.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 26. – Ст. 1072.

УДК 347.73

НЕРУХОМІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ОПОДАТКУВАННЯ ПОДАТКОМ НА НЕРУХОМОЕ МАЙНО, ВІДМІННЕ ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

REAL ESTATE AS ITEM SUBJECT TO THE TAX ON REAL ESTATE PROPERTY, DIFFERENT FROM LAND PLOT

Шишканов О.А.,
здобувач кафедри фінансового права

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті досліджено категорію об'єкту оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Визначено, яке саме нерухоме майно слід вважати об'єктом оподаткування, наведено їх законодавчу класифікацію. Зроблено висновок, що законодавче регулювання даного елемента на сьогодні містить ряд недоліків та викривляє цілі та принципи оподаткування; відтак потребує істотного удосконалення, в першу чергу, з метою розширення кола об'єктів, що обкладаються податком, іншими типами нерухомого майна.

Ключові слова: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, об'єкт оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, нерухоме майно, будівля, споруда.

В статье исследована категория объекта обложения налогом на недвижимое имущество, отличное от земельного участка. Определено, какое именно недвижимое имущество следует считать объектом налогообложения, указано их законодательную классификацию. Сделано вывод, что законодательное регулирование данного элемента на сегодня содержит ряд недостатков и искажает цели и принципы налогообложения; поэтому есть необходимость в существенном усовершенствовании законодательства с целью расширения круга объектов, которые облагаются налогом, иными типами недвижимого имущества.

Ключевые слова: налог на недвижимое имущество, отличное от земельного участка, объект обложения налогом на недвижимое имущество, отличное от земельного участка, недвижимое имущество, здание, сооружение.

In the article the category of item subject to the tax on real estate property, different from land, is analyzed. The types of real estate property taxable, as well as their classification, are defined according to the current legislation of Ukraine. The author considers, that the legislation of Ukraine, which regulates the tax, does not comply with the principles of taxation, first of all with the principle of justice. For example, buildings are taxable, while structures are not. The mentioned problem is related to another one, concerning the regulation of base of the tax on real estate property, which is area of the item subject to the tax according to the Tax Code of Ukraine. Thus, buildings have such a feature and can be taxed, while structures have no area, that's why they are not defined as item taxable. In this regard, the owners of buildings are discriminated comparing with the owners of structures. Moreover, structures are often complicated constructions with high value, which are basis of high income for their owners. As a result of the research, the conclusion has been made, that the legislation on the tax on real estate property, different from land plot, requires to be amended in order to broaden the range of the item subject taxable, as well as to change the base of the tax.

Key words: tax on real estate property, different from land plot, item subject to the tax on real estate property, different from land plot, real estate, building, structure.

З огляду на правову природу податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (далі – податок на нерухомість), як прямого реального податку, виникнення у особи податкового обов'язку є наслідком володіння на праві власності нерухомим майном, що визначене податковим законом як об'єкт податку. Отже, чітке встановлення кола таких об'єктів є однією з визначальних умов для ефективного законодавчого регулювання механізму податку з метою досягнення цілей оподаткування, а також дотримання принципів оподаткування.

Метою статті є вивчення історичних передумов регулювання об'єкту оподаткування податком на нерухомість за часів незалежності України з 1991 р., аналіз існуючого стану регулювання даного елемента податку, визначення його недоліків та надання пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства в цій сфері.

Чинний Податковий кодекс України [1] (далі – ПКУ) містить досить детальну класифікацію нерухомого майна для цілей його оподаткування, а також надає їм визначення. Відповідно до норми п.п. 266.2.1 ПКУ, об'єктом оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є об'єкт житлової та нежитлової нерухомості, у т. ч. його частка.

З наведеного вбачається, що категорія об'єкту податку на нерухомість тісно пов'язана з цивільно-правовим інститутом нерухомого майна. В той же час, не слід ототожнювати нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, в розумінні податкового права, з нерухомістю в розумінні інших галузей права. Податковий закон надає визначення таким термінам, як будівлі, споруди, об'єкти житлової та нежитлової нерухомості, а також встановлює їх класифікацію за призначенням, типами, видами. В той же час класифікація та термінологія, наведені в нормативно-правових актах інших галузей, не завжди співпадають з відповідними нормами податкового закону. Наприклад, Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [2] для визначення кола об'єктів, речові права на які підлягають реєстрації, застосує терміни «єдиний майновий комплекс», «житлові будинки», «будівлі», «споруди, а також їх окремі частини», «квартири», «житлові та нежитлові приміщення».

Аналогічна думка наведена Дубоносовою А. С., яка вказує, що не можна ставити знак рівності між майном у цивільному і податково-правовому (публічному) значенні, оскільки розуміння майна в цілях оподаткування є значно вужчим за цивільно-правове [3].

Незважаючи на те, що податок на нерухомість в різних варіаціях, як загальнодержавний чи місцевий податок, передбачений законодавством України з 1994 р., а саме з часу прийняття Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про систему оподаткування» [4], механізм податку не було врегульовано до прийняття ПКУ в 2010 р. Таким чином, розвиток процесу законодавчого регулювання об'єкта оподаткування податком на нерухомість можна відслідкувати за відповідними законодавчими ініціативами, а також за змінами до ПКУ.

Так, відповідно до зареєстрованих у Верховній Раді України законопроектів в різні періоди об'єктом податку на нерухомість пропонувалося визначити таке нерухоме майно:

- нерухоме майно, що перебуває у власності громадян: житлові будинки, квартири, дачні (садові) будинки, гаражі, а також інші приміщення та споруди, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України [5];

- будівлі, споруди, незавершене будівництво [6];

- нерухоме майно (нерухомість) як об'єкти майна, які розташовуються на землі і не можуть бути переміщені в інше місце без втрати їх якісних або функціональних характеристик (властивостей), крім землі, у т. ч. будівлі та споруди, крім об'єктів незавершеного будівництва [7];

- віднесені до житлового фонду відповідно до Житлового кодексу України будівлі, які перебувають у власності платників податку – фізичних осіб або платників податку – юридичних осіб [8].

Таким чином, в різні періоди суб'єкти законодавчої ініціативи пропонували встановити на рівні закону в якості об'єкту оподаткування різні категорії нерухомості в різних варіаціях – будівлі, у т. ч. житлові та нежитлові, споруди, об'єкти незавершеного будівництва.

У початковій редакції ПКУ оподаткуванню підлягали виключно об'єкти житлової нерухомості, що фактично зводило коло платників податку в переважній більшості до фізичних осіб, а суть податку – до оподаткування задоволення фізичними особами своїх житлових потреб. Більш того, базою оподаткування було визначено тільки житлову площу об'єктів житлової нерухомості. При цьому передбачалися значні пільги, які полягали у визначенні граничних площ об'єктів оподаткування, до досягнення яких податок не сплачувався (120 кв.м. – для квартир, 250 кв.м. – для будинків).

Вказаний стан регулювання податку на нерухомість щодо визначення об'єкту податку (у частині оподаткування тільки житлової нерухомості), бази оподаткування (тільки житлова площа), широке застосування пільг призвели до того, що ефект від введення податку і до 2015 р. виявився нульовим, тобто витрати на адміністрування податку перевищили доходи від нього [9]. Серед інших причин негативних показників надходжень від сплати податку до 2015 р. слід визначити і систему державної реєстрації речових прав на нерухоме майно. Адже єдиний Державний реєстр речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень почав функціонувати тільки з 2013 р.; при цьому автоматичне перенесення записів про реєстрацію прав на нерухомість до нового Реєстру законодавством не було передбачено. Таким чином, Реєстр наповнюється відомостями про об'єкти оподаткування по мірі вчинення правочинів щодо них або за бажанням власників. Це призвело до того, що досить істотна кількість об'єктів оподаткування, права на які виникли до 2013 р., залишаються прихованими для податкових органів. Зокрема, електронний Реєстр прав власності на нерухоме майно запроваджений тільки у 2003 р. [10], при цьому бюро технічної інвентаризації, що здійснювали реєстрацію прав на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, до 2013 р., підключалися до Реєстру протягом тривалого часу (наприклад, КП «Київське міське бюро технічної інвентаризації та реєстрації права власності на об'єкти нерухомого майна» почало ре-

єструвати право власності на будівлі, споруди у вказаному Реєстрі тільки з 2010 р.).

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи», [11] об'єктом оподаткування податком на нерухомість визначено як житлову, так і нежитлову нерухомість, а базою оподаткування – загальну площу об'єкту. Звичайно, такі законодавчі зміни істотно розширюють коло платників податку та об'єктів оподаткування, з одного боку, та обсягів надходжень до бюджетів від сплати податку, з іншого. Одночасно було внесено зміни до ст. 14 ПКУ, якими уточнено термін «об'єкт житлової нерухомості», та надано визначення терміну «об'єкт нежитлової нерухомості».

Таким чином, станом на 2017 р. чинний податковий закон містить досить чіткі визначення вказаних термінів, встановлюючи при цьому класифікацію об'єктів житлової та нежитлової нерухомості.

Розмежування об'єктів оподаткування на житлові та нежитлові будівлі має велике значення, оскільки впливає на безпосередній розмір податкового обов'язку. В першу чергу це стосується визначення законом нерухомості, що не є об'єктом оподаткування, а також застосування пільг. Наприклад:

- згідно з абз. 2 п. 266.4.2. ПКУ пільги з податку, що сплачується на відповідній території з об'єктів житлової та нежитлової нерухомості, для фізичних осіб визначаються виходячи з їх майнового стану та рівня доходів;

- відповідно до абз. 3 п. 266.4.2. ПКУ пільги з податку, що сплачується на відповідній території з об'єктів нежитлової нерухомості, встановлюються залежно від майна, яке є об'єктом оподаткування.

Тобто органи місцевого самоврядування при визначенні пільг орієнтуються на встановлений ПКУ поділ нерухомості на житлову та нежитлову, а також на їх класифікацію відповідно до норм ст. 14 вказаного Кодексу. Крім того, передбачена п. 266.4.1. ПКУ пільга з оподаткування, яка полягає у зменшенні бази оподаткування на визначені Кодексом величини площі, стосується виключно житлової нерухомості. Це означає, для прикладу, що до господарських (присадибних) будівель – сараїв, гаражів, вбиралень тощо, які нормою п. 14.1.129-1 ПКУ віднесені до нежитлової нерухомості, вказана пільга застосована бути не може і їх площа підлягає оподаткуванню в повному обсязі.

Спростити адміністрування податку у частині визначення виду нерухомості, що оподатковується, покликана чинна система державної реєстрації речових прав на нерухоме майно.

Так, відповідно до п. 20 Порядку ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно [12], з метою проведення державної реєстрації виникнення права власності державний реєстратор вносить до запису про нерухоме майно, зокрема, такі відомості щодо об'єкту нерухомого майна:

- тип об'єкта нерухомого майна (житловий будинок, будівля, споруда, квартира, житлове приміщення, нежитлове приміщення тощо);

- призначення об'єкта нерухомого майна (житловий або нежитловий).

Окремої уваги потребує питання поділу нерухомості, відповідно до чинного податкового закону України, на будівлі та споруди.

З урахуванням визначення термінів «об'єкти житлової нерухомості» та «об'єкти нежитлової нерухомості», податком на нерухомість обкладаються виключно будівлі, під якими податковий закон розуміє земельні поліпшення, що складаються з несучих та огорожувальних або сполучених (несуче-огорожувальних) конструкцій, які утворюють наземні або підземні приміщення, призначені для проживання або перебування людей, розміщення майна,

тварин, рослин, збереження інших матеріальних цінностей, провадження економічної діяльності.

Такий підхід можна пояснити рядом причин, зокрема, складнощами з адмініструванням оподаткування споруд (відсутність площі тощо), спеціальним призначенням споруд, які часто виконують допоміжну функцію та є складовими цілісних майнових комплексів та ін. Однак такий спосіб визначення кола оподатковуваної нерухомості напевно чи можна вважати виправданим. Адже потенційна здатність споруд приносити прибуток для своїх власників не менша, ніж у будівель.

Для розмежування будівель та споруд, з метою визначення чи оподатковується відповідне майно, слід звернути увагу на визначення терміну «споруди» відповідно до ст. 14 ПКУ – це земельні поліпшення, що не належать до будівель і призначені для виконання спеціальних технічних функцій.

Виходячи з наведених дефініцій, головною ознакою будівель є наявність приміщень, утворених несучими та огорожувальними або несуче-огорожувальними конструкціями, що дозволяє говорити про наявність площі у об'єкта нерухомості як бази оподаткування. Всі інші об'єкти, що не мають приміщень та їх площі, слід відносити до споруд, які не є об'єктом оподаткування.

Фактично, віднесення об'єкту до будівлі чи споруди відбувається під час технічної інвентаризації, коли визначаються його площа та інші технічні характеристики об'єкту. При цьому суб'єкт, уповноважений на виконання робіт з технічної інвентаризації, керується Інструкцією про порядок проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна [13], а також чинними будівельними нормами та стандартами у галузі архітектури та містобудування.

Досить часто суб'єкти діяльності у сфері технічної інвентаризації довільно тлумачать вимоги щодо розподілу будівель та споруд, відносячи до останніх конструкції, що за своїми технічними характеристиками відповідають вимогам податкового закону до будівлі – вони мають внутрішні приміщення, що формуються несучими, огорожувальними або сполученими конструкціями, площу, їх цільове призначення – зберігання матеріальних цінностей. До таких можна віднести склади силосного типу для зберігання сипучих товарів, у першу чергу сільськогосподарської продукції, наземні резервуари для зберігання рідин, газів тощо. Визначення вказаних об'єктів як споруд, без визначення площі в технічних паспортах та в правостановлюючих документах, призводить до їх необґрунтованого виведення з кола об'єктів оподаткування.

Інші споруди частково відповідають вимогам будівлі, наприклад в частині наявності внутрішньої площі з окремими конструкціями (несучі, огорожувальні). Як приклад можна навести різного роду навіси для зберігання матеріальних цінностей.

Отже, чинне законодавство України в галузі містобудування та архітектури, технічної інвентаризації, державної реєстрації прав на нерухоме майно потребує удосконалення в частині уточнення понять «будівлі» та «споруди», з метою запобігання ухиленню від обов'язку зі сплати податку на нерухомість шляхом віднесення споруд до нерухомості.

Крім того, слід розглянути підхід більш широкого розуміння об'єкта податку на нерухомість, поширивши його на все нерухоме майно, яке відповідає визначенням «будівлі» та «споруди», і яке зареєстроване відповідно до закону.

З даного приводу слід відзначити, що норма ч. 4 ст. 5 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» є імперативною, згідно з якою не підлягають реєстрації речові права на некапітальні споруди, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких можливе без їх знецінення, а також окремо на споруди, що є приналежністю головної речі, або складовою частиною речі.

З огляду на вказану вимогу, а також враховуючи ту обставину, що споруди переважно виконують спеціальні технічні функції допоміжного характеру, такі об'єкти досить часто включаються у склад майнових комплексів разом з будівлями. Це можуть бути лінійні об'єкти інженерної інфраструктури (газопроводи, лінії електропередач), транспортної інфраструктури (залізничні під'їзні колії, автомобільні дороги, асфальтобетонне покриття), різного роду обладнання, що конструкційно пов'язане із землею (транспортні галереї, бункери-накопичувачі, пункти відвантаження продукції) тощо. Деякі типи споруд мають цілком самостійне значення, наприклад, розподільчі підстанції, греблі, причали, шогли зв'язку, автозаправні станції тощо, що дозволяє реєструвати права на такі окремі об'єкти, як на окреме нерухоме майно. Незважаючи на те, що вартість таких споруд може бути на порядок вище від вартості більшості будівель, вони або взагалі не підлягають обкладанню податком на нерухомість, або оподатковуються, виходячи з мінімальних площ приміщень, що входять до їх складу (або до складу відповідних майнових комплексів), наприклад площі будівлі операторської, майстерні, побутового приміщення тощо.

Тобто закріплений чинним податковим законом підхід щодо виключення споруд з кола об'єктів оподаткування податком на нерухомість є відверто дискримінаційним по відношенню до власників будівель. Адже при відносно схожому цільовому використанні будівель та споруд – для задоволення потреб діяльності суб'єктів господарювання та інших юридичних осіб, та особистих потреб фізичних осіб, власники споруд знаходяться у більш привілейованому становищі, не сплачуючи податок на нерухомість. В якості конкретного прикладу можна навести ситуацію, коли будівля складу (з внутрішнім приміщенням) та споруда навісу (без стін та, відповідно, без приміщень) мають однакове цільове призначення – зберігання товарних цінностей; однак наявність огорожувальних конструкцій у будівлі та їх відсутність у споруди з незрозумілої логіки законодавця обумовлює наявність податкового обов'язку у власника будівлі, та – його відсутність у власника споруди.

Принцип справедливості оподаткування потребує, щоб об'єктами податку були всі будівлі та споруди, визначені як об'єкти нерухомості, відповідно до закону. Однак внесення змін до законодавства щодо оподаткування споруд вимагає комплексного підходу та удосконалення й інших елементів податку, в першу чергу бази оподаткування. Відсутність у споруд внутрішніх приміщень унеможливує застосування у якості бази оподаткування площі, як це передбачено на сьогодні в ПКУ.

Під час розгляду питання бази оподаткування споруд слід звернути увагу на ринкову вартість об'єкту оподаткування. Ефективність та справедливість застосування саме вартості для обрахунку податку на нерухомість підтверджується поширеністю такого підходу в податкових системах розвинених країн світу.

Як вказує Багрій О. О., для країн з розвинутими економічними відносинами характерною є модель, що базується на ринковій вартості нерухомості, так званий адвалорний податок. Типовими представниками даної групи є країни ОЕСР (Організація економічної співпраці та розвитку). Оподаткування нерухомості в цих країнах досягло високого рівня адміністрування за рахунок розробки та використання фіскального кадастру нерухомості та автоматизованої системи масової оцінки нерухомості [14].

Для визначення, чи є будівля, споруда об'єктом оподаткування податком на нерухомість, слід звернути увагу на таку її ознаку, як державна реєстрація права власності відповідно до закону. Чинний ПКУ прямо не встановлює, на підставі чого здійснюється розрахунок податку на нерухомість, тобто що саме є першоджерелом інформації про площу об'єкту оподаткування.

Однак положення п. 266.7.3 ПКУ (про право платника податку ініціювати звірку даних щодо об'єкту оподаткування з наданням правостановлюючих документів), а також п. 266.7.4 ПКУ (про обов'язок органу реєстрації прав на нерухоме майно надавати контролюючому органу відомості, необхідні для нарахування податку) дають підстави стверджувати, що нарахування податку здійснюється на підставі даних системи державної реєстрації речових прав на нерухоме майно.

Питання, чи вважається нерухомим майном об'єкт, що відповідає конструктивним ознакам будівлі чи споруди, однак речові права на які не зареєстровано, відносяться до галузі цивільного права. Базові засади цивільно-правового регулювання відносин прав на нерухомість безперечно застосовуються і в податковому праві. До них відносяться наступні:

– речові права на нерухоме майно, у т. ч. право власності, виникають з моменту їх державної реєстрації;

– до державної реєстрації права власності на будівлю, споруду відповідна особа вважається власником будівельних матеріалів, з яких збудований відповідний об'єкт.

Тобто з точки зору податкового права будівля є нерухомістю та підлягає обкладанню податком на нерухомість з моменту державної реєстрації та виникнення права власності.

Специфічним видом нерухомості є об'єкт незавершеного будівництва, однак питання, чи є така нерухомість об'єктом оподаткування податком на нерухомість, навряд чи можна назвати дискусійним, адже негативна відповідь

є досить очевидною. ПКУ не дає визначення вказаному об'єкту. Однак, відповідно до Закону України «Про іпотеку» [15], об'єкт незавершеного будівництва – це об'єкт будівництва, на який видано дозвіл на будівництво, понесені витрати на його спорудження та не прийнятий в експлуатацію відповідно до законодавства.

Виходячи із законодавчих ознак, об'єкт незавершеного будівництва не є об'єктом ні житлової, ні нежитлової нерухомості. Більш того, чинне законодавство прямо забороняє використання нерухомого майна, не введеного в експлуатацію. Відтак об'єкт незавершеного будівництва не може вважатися об'єктом оподаткування податком на нерухоме майно.

На сьогодні чинний ПКУ детально регламентує, які саме об'єкти оподатковуються податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та встановлює критерії, за якими нерухомість поділяється на оподатковувану та таку, що оподаткуванню не підлягає. Позитивно слід оцінити розширення кола об'єктів оподаткування нежитловою нерухомістю, запроваджене з 2015 р. В той же час виключення з кола об'єктів оподаткування споруд викривлює принципи справедливості оподаткування, створюючи дискримінаційні умови для власників різних видів нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки, що потребує перегляду підходів до визначення кола об'єктів оподаткування. Одночасно потребує змін і регулювання бази оподаткування, оскільки площа об'єкту, визначена чинним податковим законом у якості бази, не може бути застосована до споруди, у якій відсутня така характеристика.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI // Голос України. – 2010. – № 229–230.
2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01 липня 2004 року № 1952-IV // Голос України. – 2004. – № 142.
3. Дубоносова А. С. Майно як об'єкт оподаткування / А. С. Дубоносова // Форум права. – 2008. – № 3. – С. 146–151 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08dasjoo.pdf>.
4. Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про систему оподаткування» : Закон України від 02 лютого 1994 року № 3904-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 21. – Ст. 130.
5. Проект Закону про податок на нерухоме майно громадян від 20 листопада 2003 року № 3359 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=14737.
6. Проект Закону про податок на нерухоме майно (нерухомість) від 26 вересня 2005 року № 3359-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=25550.
7. Проект Закону про податок на нерухоме майно (нерухомість) від 22 лютого 2008 року № 2113 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=31806.
8. Проект Закону про податок на нерухоме майно (нерухомість), відмінне від земельної ділянки від 22 грудня 2008 року № 3533 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=34016.
9. Князькова В. Я. Реалії та перспективи оподаткування нерухомого майна в контексті світового досвіду / В. Я. Князькова, Я. П. Квач [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/176.pdf>.
10. Про затвердження Порядку ведення Реєстру прав власності на нерухоме майно : Наказ Міністерства юстиції України від 28 січня 2003 року № 7/5 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 7.
11. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи : Закон України від 28 грудня 2014 року № 71-VIII // Голос України. – 2014. – № 254.
12. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 року № 1141 // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 218.
13. Про затвердження Інструкції про порядок проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна : Наказ Державного комітету України з будівництва та архітектури від 10 липня 2001 року № 127 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 28.
14. Багрій О. О. Методичні підходи до формування податку на нерухомість в Україні / О. О. Багрій // НТІ. – 2009. – № 2. – С. 54.
15. Про іпотеку : Закон України від 05 червня 2003 року № 898-IV // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 183.